
PARS PRIMA.

LOGICA.

Logica, a voce græca *λόγος*, *verbum* seu *sermo*, sic dicta, quia mentis operationes et verba quibus exprimuntur dirigit, vocari potest, quoad vim nominis disciplina sermocinatrix.

Dialectica quoque nuncupatur, a dialogis quos inter se habebant logici, interrogando, respondendo, objiciendo et solvendo; qui dicendi modus a Platone aliisque magni nominis philosophis usurpatus est.

Duplex distinguitur logica, naturalis scilicet et artificialis. Logica *naturalis* est facultas quam habemus a natura cogitationibus nostras ad verum juxta aliquem ordinem dirigendi. Sic rustici et artifices in multis sæpe optime ratiocinantur.

Logica *artificialis* est cognitio regularum quibus hæc facultas dirigitur et perficitur, et definiri potest: Scientia mentis operationes dirigens, tum in studio, tum in manifestatione veritatis.

1° Dicitur *scientia*, quia, ex principiis certis proficiens, demonstrat quod docet: est simul ars, si spectetur ut exercitium ratiocinandi et argumentandi. Quia tamen logici eam sub priori respectu considerant, vocem *scientia* voci *ars* præferendam esse duximus.

Dicitur 2° *mentis operationes dirigens*: per illas voces logica a cunctis aliis scientiis et artibus secernitur.

Dicitur 3° *tum in studio, tum in manifestatione veritatis*; quæ voces finem logicæ modo generali exprimunt.

A multis logica definiri solet *ars cogitandi*; sed illa de-

finitio, brevissima quidem, prima conditione ad legitimam definitionem requisita, videlicet claritate, gaudere non videtur; non clare enim percipitur quid significet vox *cogitandi*, nisi explicetur. Nostra igitur definitio convenientior videtur.

Cogitationes nostras attente considerantibus patet aliud esse objecta simpliciter nobis repræsentare; aliud quidquam de illis pronuntiare; aliud cogitationes ex aliis cogitationibus deducere, et aliud eas ordinare. Unde logica in quatuor dividitur dissertationes, quæ de idea, de judicio, de ratiocinio et de methodo tractant: quinta additur, de existentia et motivis certitudinis.

DISSERTATIO PRIMA.

DE IDEA.

Idea, a voce græca *εἶδος*; *video*, derivatur. Considerari potest prout est in mente, vel prout extra mentem profertur. Duplex igitur dissertationis erit caput.

CAPUT PRIMUM.

DE IDEA PROUT IN MENTE EXISTIT.

Idea prout in mente existit, seu ratione sui generatim spectata, et latiori sensu sumpta, definiri solet: Mera alicujus objecti repræsentatio existens in mente. Dicitur 1° *mera*, id est, *simplex* repræsentatio; quia nihil affirmat aut negat de objecto. Dicitur 2° *repræsentatio alicujus objecti*; ubi enim aliquod objectum percipimus, illud quodam modo in mente nostra fit præsens, non tamen semper sub imagine corporea; multa siquidem percipimus objecta pure intellectualia quæ sub nulla imagine repræsentari possunt, qualia sunt: v. g. cogitatio, affirmatio, negatio, etc. Hic non attingimus modum quo in

mente fit ista repræsentatio. Dicitur 3° *in mente*; non autem requiritur ut objectum extra mentem realiter existat: dantur enim ideæ rerum mere possibilem; v. g., montis aurei, fluminis lactei, etc.

Hinc nulla datur idea nihili; idea enim, ex dictis, est repræsentatio objecti: atqui nihilum non est objectum quod repræsentari possit, siquidem, juxta vulgare axioma ab omnibus receptum, *Nihili nullæ sunt proprietates*. Nec sufficit dicere, cum quibusdam, ideam nihili esse modificationem animi haud quidquam repræsentantem; talis quippe definitio nihil explicat, et rationes quæ pro hac opinione afferri solent meræ sunt cavillationes viro sapienti prorsus indignæ.

Pauca nobis dicenda sunt, 1° de idearum divisione; 2° de earumdem proprietatibus; 3° de præcipuis functionibus mentis circa eas.

ARTICULUS PRIMUS.

DE IDEARUM DIVISIONE.

Ideæ considerari possunt ratione originis, ratione objecti repræsentati, et ratione modi quo repræsentantur.

1° *Ratione originis* dividuntur a multis in innatas, adventitias et factitias. Illæ dicuntur *innatæ* quæ primo existentiae nostræ instanti a Deo in mentibus nostris imprimuntur. Alii tamen eas aliter definiunt. Quid de hujusmodi ideis sentiendum sit videbimus in Metaphysica.

Ideæ *adventitiæ* sunt illæ quæ decursu temporis variis ex causis in mente nostra nascuntur, sive occasione objectorum externorum, sive occasione aliarum idearum jam acquisitarum, vel a Deo immediate conceduntur. Oppositæ sunt ideis innatis.

Ideæ *factitiæ* sunt illæ quas ex aliis ideis jam habitis componimus. Plures eas appellant *notiones*. Talis est idea montis aurei, quam ex idea montis et ex idea auri efformamus.

2° *Ratione objecti* ideæ dividuntur 1° in ideam rei seu substantiæ, modi et rei modificatæ; 2° in ideam rerum

sensibilium, intellectualium et moralium; 3° in ideam simplicem, complexam et compositam; 4° in universalem, communem, particularem et singularem.

1° *Idea rei* vel substantiæ ea est quæ substantiam in se sumptam et sine ullo respectu ad ipsius qualitates exhibet; v. g., idea hominis, arboris, etc. *Idea modi* ipsius substantiæ modificationes per abstractionem repræsentat; v. g. rotunditatem, quadraturam, albedinem, etc. *Idea rei modificatæ* substantiam cum modo suo repræsentat; v. g. turrim quadratam, hominem doctum, etc. Dicitur etiam *idea concreta*: priores vero ideæ appellantur *abstractæ*.

2° *Idea rerum sensibilium* exhibent objecta corporea quæ sensus afficiunt vel sub sensibus cadere possunt. Quinque enim habemus sensus, scilicet, visum, auditum, gustum, odoratum et tactum per totum corpus diffusum. Mediantibus illis, corpora circa nos stantia diverse mentem nostram afficiunt: affectiones autem istæ, quatenus in mente imprimuntur, vocantur *sensationes*; quatenus vero objecta repræsentant, sunt ideæ rerum corporearum, seu imagines objectorum ope hujusmodi idearum. Alia per analogiam nobis repræsentamus objecta quæ sensus nostros nunquam affecerunt; tales ideæ vocantur *imaginationes*.

Ideæ rerum *intellectualium* ea nobis exhibent objecta quæ nullo modo sensus per se commovere possunt, qualia sunt principia scientiarum eorumque consecutiones: vocantur *perceptiones, apprehensiones, conceptiones*.

Ejusdem naturæ sunt ideæ rerum *moralium*, quæ videlicet morales hominum actiones bonas vel malas, earumque principia et regulas repræsentant.

3° *Idea est simplex* quando repræsentat objectum ita unum ut in se spectatum dividi nequeat; tales sunt ideæ affirmationis, negationis, rectitudinis, etc. *Idea complexa* ea est cujus objectum est qualificatum; talis est idea Dei omnipotentis, hominis docti, deambulantis vel sedentis. *Idea composita* ea est cujus objectum ex pluribus partibus constat: quales sunt ideæ domus, arboris, hominis, etc.

Nunquam est composita ratione sui, ut infra ostendemus, sed ratione objecti. Si objectum plura exhibeat objecta ejusdem speciei ut aliquid unum, ejus repræsentatio dicitur idea *collectiva*; sic idea exercitus: ad ideam compositam evidenter revocatur. Quidam quoque has ideas *notiones* vocant. Quid de illis sentiendum sit in Psychologia aperiemus.

4° Idea *universalis* ea est quæ omnia ejusdem speciei entia repræsentat; v. g., idea hominis in genere: dicitur etiam *generalis*. Si partem tantum repræsentat, est *particularis*, et duplex aliquando distinguitur: si majorem partem, *communis* dicitur; si minorem, simpliciter *particularis*: sic idea multorum vel quorundam hominum. Ad hanc speciem reducitur idea *indefinita*, quando scilicet pars repræsentata non determinatur; v. g., idea Gallorum sagacium. Si vero uni determinato, vel aliquibus individuis determinatis applicetur; v. g., Petro, vel Jacobo et filiis ejus, est idea *singularis*.

5° Ideæ, ratione modi quo objectum repræsentatur, dividuntur in ideas adæquatas et ideas inadæquatas. Ideæ *adæquatæ* illæ sunt quæ omnes alicujus objecti respectus omnesque ejus proprietates repræsentant. Solus Deus tales omnium rerum habet ideas. Ideæ *inadæquatæ* aliquas duntaxat proprietates objecti repræsentant: ejus modi sunt omnes ideæ nostræ; in minimis enim objectis quædam existit proprietatum et relationum infinitudo quæ vires intelligentiæ nostræ superat.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE IDEARUM PROPRIETATIBUS.

Idearum proprietates sunt earum veritas et falsitas, claritas et obscuritas, distinctio et confusio, comprehensio et extensio.

§ I. — De idearum veritate et falsitate.

Celebris olim existit controversia circa veritatem et

falsitatem idearum. Docet enim Aristoteles ideas esse aliquando veras, et aliquando falsas; contendit *Descartes* ideas semper esse veras; affirmat *Locke* (*Essai philosophique concernant l'entendement humain*, t. IV, p. 29) ideas neque veras esse, neque falsas.

Sed e verbis non eodem modo intentis oriri videtur illa disputatio, et in meram *logomachiam* desinere, id est, in disputationem de verbis. Etenim veritatem idearum deducit Aristoteles ex objecto earum occasionali; porro ideæ non semper sunt conformes objecto suo occasionali; sic, ad præsentiam arboris a longe stantis, aliquando nascitur idea turris: merito igitur concludebat ideas modo veras esse, modo falsas.

Descartes, e contra, contendit veritatem idearum ex objecto in mente repræsentato deducendam esse, et idcirco pronuntiat omnes esse veras, quia omnes objecto in mente repræsentato sunt conformes. Objectum enim in mente repræsentatum est ipsamet idea: hinc idea lupi ad præsentiam canis est vera.

Juxta *Locke* nulla est veritas aut falsitas ubi nulla est affirmatio aut negatio. Porro ideæ non affirmant neque negant, sed objecta simpliciter repræsentant: ergo neque veræ sunt, neque falsæ.

Vulgo illæ ideæ dicuntur veræ quæ objectum externum repræsentant ut in se est; et illæ reputantur falsæ quæ idem objectum non exhibent ut in se est. Sed in rei veritate illæ dicendæ sunt veræ quæ objecto percepto sunt conformes: porro omnes ideæ objecto percepto reipsa sunt conformes; v. g., si in præsentia aurichalei, habeatur idea auri, objectum perceptum erit aurum, non vero aurichalcum. Error igitur non erit præcise in idea seu repræsentatione objecti, sed in judicio quo hæc repræsentatio mentis immerito tali applicatur objecto.

§ II. — De claritate et obscuritate idearum.

Idea est *clara* quando vivide suum exhibet objectum, quemadmodum si in pleno sole illud conspiceremus. Illa vero dicitur *obscura* quæ objectum velut in umbra

relinquit, et imperfecte tantum illud repræsentat; sic obscure nobis exhibentur objecta corporea sub nascentibus tenebris. Unde istius modi obscuritas non præcise ab idea, sed potius a defectu ideæ seu visionis mentis provenit. Nihilominus in usu communi ideæ dicuntur claræ vel obscuræ, prout mens perfectius vel minus perfecte objecta deprehendit.

§ III. — De idearum distinctione et confusione.

Ideæ sunt *distinctæ* quando earum objecta ita per nonnullos characteres exhibentur ut ab aliis facile secerantur; v. g., idea Petri, domus, seminarii, etc. Idea autem est *confusa* quando exhibet objectum ab aliis non sufficienter distinctum, ut, v. g., qui homines eminens videns dubitat an sint armati necne, an amici vel inimici: unde confusio non magis ab idea provenit quam obscuritas, sed ab ignorantia seu a defectu ideæ. Ergo, proprie loquendo, non magis sunt ideæ confusæ, quam ideæ obscuræ. Recte tamen plures hujusmodi ideæ in communi loquendi modo vocantur confusæ, quia objecta non satis distincte repræsentant.

§ IV. — De idearum comprehensione et extensione.

Comprehensio est complexio attributorum quæ naturam alicujus rei constituunt; v. g., comprehensio hominis sunt ea omnia quæ efficiunt ut homo sit homo, potius quam planta vel lapis, videlicet animalitas et rationalitas, aut intelligentia et organa ei ministrantia.

Extensio vero est collectio individuorum quæ sub eadem idea comprehenduntur; v. g., extensio ideæ hominis sunt ii omnes qui habent naturam humanam, id est omnes homines.

ARTICULUS TERTIUS.

DE FUNCTIONIBUS MENTIS CIRCA IDEAS.

Quemadmodum videre et inspicere, audire et auscultare possumus, sic et sentire ac in sensationes reflectere,

percipere et circa perceptiones agere. Præcipuæ autem functiones mentis circa ideas sunt attentio, abstractio et comparatio. Operationes istæ præviæ sunt ad eas quibus ultra simplicem perceptionem proceditur, et quas expendemus ubi de iudicio et ratiocinio.

§ I. — De attentione.

Attentio est ea mentis operatio qua ideas velut ante oculos suos sistit, ut eas retineat et diligentius inspicat. Hæc facultas imbecilitatem mentis nostræ denotat: si enim omnia unico intuitu conspiceremus, inutilis, imo et impossibilis esset hujusmodi attentio; sic Deus, proprie loquendo, non attendit nec reflectit. Sed, propter infirmitatem naturæ nostræ, nobis necessaria est attentio; sine attentione enim ideæ leviter animam perstringerent, statim effugerent, et nullam sui memoriam relinquerent: attentio igitur et continua reflexio principium sunt omnium scientiarum.

Hinc multi juvenes, etiam in scholis publicis studentes, nihil fere discunt, aut quæ didicerunt statim obliviscuntur, quia vim sibi inferre nolentes, ad ideas non attendunt, aut in attentione non perseverant: sic rusticus, qui totam degit vitam inter infinitas animalium multitudines et plantarum varietates, nihil in eis deprehendit, nec innumeris commovetur sapientiæ mysteriis, quæ periti naturæ observatores anhelantes quotidie demirantur: sic infans vel ignarus conspicit, percurrit, legit librum, et nihil in illo percipit. Sic et nos sidera aspicimus, et leges quas sequuntur ne quidem advertimus.

Quicumque ergo docti fieri volunt, attentioni et reflexioni sedulo incumbant, atque ideo frequentiora hominum consortia, mundi strepitus, comessationes, potationes, et præsertim inordinatas carnis voluptates fugiant. Experientia enim constat nihil magis idoneum esse ad excitandam fovendamque mentis attentionem quam silentium, pacem, tranquillitatem, parum alimentorum usum, sensuum custodiam, et in primis strictam libidinum coercionem.

§ II. — De idearum abstractione.

Abstractio, seu *præcisio*, est operatio qua mens unam aut plures alienjus objecti proprietates, cæteris relictis, considerat. Dicitur abstractio et præcisio, quia mens, per hanc operationem, quasdam proprietates objecti ab aliis ejusdem objecti proprietatibus abstrahit et quasi præcidit. Si, v. g., malum vel pirum coram oculis meis sistitur, habet figuram, colorem, odorem, saporem, molli-
tatem vel duritiem, et, si cadat, quemdam excitat sonum; unam ex his qualitatibus, seorsim sumptam, considerare possum. Geometra quærens quot sint jugera in agro, non totum simul metitur, sed separatim longitudinem ejus et latitudinem; deinde, unum numerum per alterum multiplicans, totam cognoscit superficiem.

Item, si cognoscere velit quot metra sint vel pedes cubici in trabe, metitur primo longitudinem ejus, deinde latitudinem, postea profunditatem, et deinde per multiplicationem quæsitam obtinet solutionem.

Manifestum est hanc idearum præcisionem non tantum possibilem et facilem esse, sed et absolute necessariam; debilior est enim acies mentis nostræ ut objecta secundum diversos eorum respectus simul introspicere valeamus: necesse est ergo ut, præcisionem facientes, ea sub singulis respectibus seorsim perlustremus. Ex notionibus sic acquisitis et postea in mente coadunatis totum efficimus. Si, e contra, totum nobis propositum cognoscere velimus, illud dividimus per partes ut singulas speciali examini subjiciamus. Hæc operatio dicitur *analysis*, id est solutio vel *decompositio* objecti aut illius notionis.

Alia est mentis operatio, scilicet *generalisatio*, quam hic saltem indigitare juvat, propter ejus cum abstractione connexionem. Mens, plures res individuas considerans, in illis per abstractionem proprietates quasdam specialiter observat, quas advertendo communes, quasi in unum colligit exprimitque per unam vocem. Hunc vero conceptum generalem extendit ad individua omnia

quibus eadem proprietates cum prioribus sunt etiam communes; sic v. g., efformatur conceptus *arboris* in genere, etc. De his quæ hic solum indicamus plures fusius tractant philosophi. Quid de *generalisatione* sentiendum sit breviter dicemus in Psychologia, ubi de ideis generalibus.

§ III. — De idearum comparatione

Comparatio ea est operatio qua mens duas aut plures simul ideas considerat, ut earum convèntiam vel disconvèntiam percipiat. Illæ ideæ sibi convenire dicuntur, quæ res vel qualitates in eodem subjecto simul compatibles exhibent: unde idea extensionis et idea mobilitatis sibi conveniunt, quia extensio et mobilitas in eodem corpore existere possunt. Illæ vero ideæ sunt discrepantes vel sibi repugnantes quæ repræsentant, velut in eodem subjecto residentes, qualitates se invicem excludentes; tales sunt ideæ circuli et quadrati: eadem enim figura non potest esse sub eodem respectu simul rotunda et quadrata.

Tam præstans et necessaria est facultas comparandi, ut ea destituti, ab omnibus scientiis et artibus alieni essemus.

NOTA IN TOTUM ARTICULUM. Quamvis mens humana sit principium indivisibile, ut ex infra dicendis clarius patebit, plures tamen in illa distinguendæ sunt facultates. Plures enim sunt facultates ubi diversæ sunt operationes: atqui diversæ sunt mentis operationes; aliud quippe est intelligere et aliud velle. Hinc, omnes distinguunt intellectum et voluntatem; ad *intellectum* referunt perceptionem, attentionem, abstractionem, comparationem, judicium et ratiocinium; ad *voluntatem* vero, desiderium, deliberationem et electionem. Intellectus versatur circa verum, et voluntas circa bonum. Affectiones et operationes intellectus simul sumptæ vocantur *intelligentia*, respectu quidem subjecti, non vero respectu objecti seu veritatis cognoscendæ. Omnes opera-

tiones, tum intellectus, tum voluntatis, nomine generali dicuntur *cogitationes*.

CAPUT SECUNDUM.

DE IDEA PROUT SIGNIS EXTRA MENTEM PROFERTUR.

Signum generatim est illud quod in notitiam alterius nos ducit: duplicem excitat ideam, unam sui ipsius et alteram rei significatæ.

Signum dividitur in naturale et arbitrarium, in certum et incertum, in commemorativum, demonstrativum et prognosticum, in physicum et logicum. Signum *naturale* est illud quod ex se aliquid exprimit: v. g., respiratio in animali est signum naturale vitæ. Signum *arbitrarium* est illud quod non ex se, sed ex libero statuto rem aliquam designat; talia sunt apud nos diversa militum insignia.

Signum est *certum* quando in notitiam alterius infallibiliter nos ducit: hujus generis est respiratio respectu vitæ animalis. Est vero *incertum* si in notitiam alterius rei probabiliter tantum nos ducat; talis est pulsus arteriæ præcipitatus, qui ordinarie est signum naturale febris, et tamen ab alia causa; v. g., a vivida animi commotione provenire potest.

Signum *commemorativum* rem præteritam, *demonstrativum* rem præsentem, et *prognosticum* rem futuram manifestat.

Signum *physicum* designat rem aliquam materialiter existentem; v. g., fumus respectu ignis; signum *logicum* mentis cogitationes manifestat. De hoc signo hic agitur.

Triplicis autem generis sunt signa quibus cogitationes nostræ exterius manifestari possunt, scilicet, gestus, locutio et scriptura: de his seorsim et breviter nobis dicendum est.

ARTICULUS PRIMUS.

DE GESTU.

Nomine *gestus* omnes intelliguntur sensibiles motus situsque corporis, quibus diversæ mentis operationes et affectiones exterius prodeunt. Duplicis sunt generis, videlicet naturales et arbitrarii: utriusque autem subdividuntur in simplices et mixtos.

Gestus naturales illi sunt qui, natura duce, præsentis mentis affectiones exprimunt, ut sunt lacrymæ, clamores, gemitus, tremores, risus, etc. Idem sunt apud omnes gentes, et ipsum rationis usum præveniunt: sic infans dolorem sentiens ubique vagit, brachiola movet, manus tendit ad objecta quæ cupit, etc.

Gestus arbitrarii ex libero duntaxat hominum statuto significationem suam habent. Hujus generis est lingua surdorum-mutorum a D. de l'Épée mirabiliter excogitata, a D. Sicard, ejus successore, atque ab aliis plurimis feliciter perfecta. Miseri namque illi homines sensu auditus ac usu loquelæ destituti, discunt legere et scribere, omniumque artium et scientiarum fiunt capaces. Sola gestuum ope colloquuntur, confabulantur; easdem ac nos habent et exprimunt ideas.

Gestus simplices sunt quædam actiones externæ ad alias significandas actiones, vel ad exprimendos eventus usurpatæ, et sensum habentes absque verbis: sic pantomimi quædam acta solis gestibus repræsentant; sic Jeremias lumbare suum in foramine petræ abscondit et illum putridum educit, ut ostendat Deum putrescere facturum esse superbiam Judæ (xii, 4 et seq.); sic idem conterit lagenam, ad ostendendum conterendum esse populum (xix, 10). Modus iste loquendi frequens erat apud Judæos et nunc in toto Oriente. Patet igitur quam immerito *Voltaire* hujusmodi figuras suggillaverit in Prophetis, ut scite probavit eruditissimus *Warburton*, episcopus anglicanus.

Gestus mixti ii sunt qui vocibus et sermonibus adjun-

guntur ut *mentis* imagines vividius pingantur, atque auditores efficacius moveantur : sic actores in theatris et quilibet veri nominis oratores, tum sacri, tum profani, variis utuntur signis manuum, vultus, oculorum, etc., ut attentionem audientium excitent, eosque commoveant.

ARTICULUS SECUNDUS.

[DE VOCE SEU LOCUTIONE.]

Vox est sonus articulatus cum intentione aliquid significandi.

1° Dicitur *sonus articulatus*, id est, per syllabas quasi per articulos distinctus : unde essentialiter differt a risu, gemitu, suspiratione, etc.

2° Dicitur *cum intentione aliquid significandi*; ut distinguitur a *vocibus* a psittacis, picis aut corvis prolatis, necnon a quibusdam locutionibus per infantem balbutientem, aut per hominem delirantem vel somniantem organice tantum expressis.

Ad hoc signi genus revocatur musica vocalis; instrumentalis vero ad gestus potius videtur revocanda.

Usus actualis vocum dicitur *locutio*; collectio vocum et locutionum appellatur *lingua*, a mirabili vocis organo quod sic vocatur. Dicitur etiam *idioma*, quando de modo loquendi uni genti, et præsertim alicui parti unius gentis proprio, agitur.

Innumeræ sunt linguæ nunc existentes apud varios orbis populos, et multæ aliæ, olim usitatæ et celebres, desierunt esse vulgares, et idcirco vocantur mortuæ, ut Hebraica, Chaldaica, Græca, Latina, etc.

Vox ideam vel notionem exprimens dicitur terminus; eadem autem esse debent terminorum ac idearum divisiones et regulæ, ut patet.

Cum omnes eodem modo percipiant objecta, quædam sunt loquendi principia omnibus linguis communia; v. g., nomen, pronomen, verbum, adverbium, præpositiones et conjunctiones : ubique tria sunt tempora in verbo, præsens, præteritum et futurum.

Circa multiplices has sermonis partes multa sunt scitu dignissima pro quibus ad grammaticos libros remittimus.

Duæ tamen hic proponi solent quæstiones philosophicæ, scilicet 1° an omnes voces quibus componuntur linguæ signa sint arbitraria, et nullam habeant connexionem necessariam cum ideis quas manifestant; 2° an homines usum loquelæ excogitaverint et primæ linguæ fuerint inventores; sed utraque hæc difficultas convenientius solvetur in Metaphysica, ubi de idearum origine agemus.

ARTICULUS TERTIUS.

[DE SCRIPTURA.]

Gestibus sermonibusve ideæ manifestari non possunt absentibus, nec igitur ad posteros transmitti potuissent nisi aliud exstitisset signum quo diu starent, in mentem pro nutu revocarentur, ad absentes, et usque ad extremam posteritatem pervenirent. Signum istud est *scriptura*, quæ recte definitur : Ars ideas per signa subsistentia exprimendi, seu ad oculos loquendi. Alia fit per imagines naturales, per signa symbolica, aut per signa arbitraria quibus annectuntur ideæ, et vocari potest *ideographica*; alia per signa variis modis composita sermonem exprimentia, et dicitur *alphabetica*, vel *phonetica*.

Scriptura *ideographica*, in qua scilicet ideæ immediate per varia signa exprimuntur, fit :

1° Per *imagines naturales*, et hoc genus dicitur *pictura* aut *sculptura*, prout imagines repræsentantur in superficie plana per solas lineas, vel in objecto solido per instrumenta elaborato.

2° Per *signa symbolica* : hujusmodi signis usi sunt Ægyptii in primis temporibus; v. g., ut Deum omnia videntem et audientem significarent, oculos et aures in muris templorum pingebant. Hæc signa vocata sunt *hieroglyphica*, id est figuræ sacræ, a vocibus græcis *ἱερός*, sacer, et *γλύφω*, cælo, quia his præcipue utebantur Ægyptii, quando mysteria et facta ad religionem spectantia exprimere volebant. Sæpe tamen hæc signa in

monumentis inscripta, erant alphabetica, et phonetica, ut scite D. *Champollion* nuper probavit, triplex distinguens scripturæ genus in monumentis Ægyptiorum, nempe *hieroglyphicum*, *hieraticum* et *demoticum*. Quoddam deprehendit alphabetum inter ipsos hieroglyphos.

Nonnullæ hujus generis figuræ sunt in usu etiam apud nos, quando, v. g., virtus Spei imaginem mulieris in anchora innixæ, Vigilantia per figuram galli, Abundantia per spicas, etc., repræsentantur.

3° Per *signa arbitraria*: hoc scribendi modo utuntur Sinenses ideas et mentis operationes quibusdam characteribus determinatis annectentes. Hinc series litterarum apud ipsos 80,000 excedit; si novam acquirant ideam, illam exprimere non possunt quin novum characterem vel novam formam characteris usitati excogitent. Difficile est igitur tot litteras, minimis punctis sæpe a se discrepantes, agnoscere et discernere. Qui majori præditi sunt sagacitate et perpetuo incumbunt studio, vix modum legendi et artem scribendi discere possunt; sæpe eruditi dimidiam partem litterarum tantum noscunt. Hinc contigit fere nullos progressus scientiarum apud hunc populum, aliunde sensatum, et in pluribus peritum, existisse.

Ex singulari tamen illa lingua quædam exoritur utilitas: cum enim ideæ sonis articulatis non sint annexæ, sed characteribus depictis, qui hujusmodi characteres semel sciunt, ideas iis annexas percipiunt, licet pronuntiatio sit diversa. Hinc soni, in his regionibus, frequenter mutantur, idiomata multiplicantur, et eadem tamen ubique est lingua scripta, quæ ab omnibus legere scientibus intelligitur.

Alia scriptura quæ est in usu apud cæteros populos per orbem sparsos, clarior et expeditior est. Habent enim illi populi paucas litteras, quibus ex conventionem specialem tribuunt sonum: eas diversis modis componendo, diversos repræsentant sonos, et sonis, non vero characteribus depictis, ideas colligunt. Cum postea, litteras sic varie scriptas videndo, voces agnoscunt, et sonos red-

dunt, eo ipso ideas sonis annexas exprimunt. Itaque hæc scriptura definiri potest: Ars pingendi sermonem, seu ad oculos loquendi, diversas componendo litteras, et appellatur *alphabetica* vel *phonetica*.

Quidam existimant modum per litteras scribendi immediate a Deo revelatum fuisse Moysi: certum est Pentateuchum ea methodo fuisse scriptum.

Alii docuerunt Cadmum Thebarum in Bœotia conditorem, ex Phœnicia oriundum, et tempore Moysis viventem, litterarum atque usus scribendi fuisse inventorem. Unde poeta Gallicus (*de Brébeuf*):

C'est de lui que nous vient cet art ingénieux
De peindre la parole et de parler aux yeux,
Et par les traits divers de figures tracées,
Donner de la couleur et du corps aux pensées.

Alii autem doctissimi viri, inter quos *Warburton* et *Renaudot*, celeberrimus academicus Parisiensis, probant Cadmum usum quidem litterarum Græcos docuisse, sed negant illum earum inventorem fuisse; per varia enim monumenta ostendunt scripturam alphabeticam in Phœnicia et in Ægypto longe ante Cadmi tempora existisse. Vide *Rollin*, *Histoire ancienne*, t. I, p. 98.

Moses in Ægypto natus, et artibus Ægyptiacis instructus, modum scribendi in hac regione tunc receptum ediscere debuit; hinc patet quam immerito affirmare ausus sit *Voltaire* illum Pentateuchi non esse auctorem, quia ipsius tempore ars scribendi nondum erat inventa. Vide *Encyclopédie*, art. *Écriture*; *Guénée*, *Lettres de quelques Juifs*, etc. Vide etiam opera D. *Champollion*, *les Annales de la philosophie chrétienne*, passim.

NOTA. Cum scripturæ scopus sit cogitationes nostras manifestare absentibus, optandum esset existere scripturam universalem quæ eadem ideæ iisdem signis apud omnes gentes manifestarentur; facilius enim promptiusque acquirerentur scientiæ et artes.

Ideæ enim non sonis, qui perpetuo variantur, sed permanentibus signis adjunctæ, ab omnibus sola inspectione signorum perciperentur, sicut numeri characteribus Ara-

bicis expressi, eodem modo apud populos diversis linguis utentes intelliguntur. *Descartes*, a patre *Mersenne* hac de re interrogatus, respondit (*Lettres*, t. II, p. 548) hujusmodi linguam esse possibilem. Etenim aliqua existit lingua numerorum saltem in tota Europa communis, non obstante idiomatum varietate, eodem sensu in quibuslibet linguis intelliguntur signa arithmetica et algebraica; cur ergo possibile non esset aliud systema in quo cætera mentis operationes omnibus pariter innotescerent?

Attamen *Leibnitz*¹, vir sagacitate notissimus et peritia singularis, per totam vitam universalem hanc artem frustra quæsiit, ut ipse testatur in fragmento manuscripto post mortem ejus reperto.

Laromiquière, recens auctor Gallicus (*Leçons de philosophie*, leçon ix, t. V, p. 311), observat aliquam reipsa existere linguam naturalem et universalem, eam scilicet qua homines per orbem sparsi necessitates suas manifestant et ostendunt res sensibiles quibus indigent. Arbitratur hanc signorum et gestuum linguam adeo perfecti posse, ut omnes ideæ apud cunctas gentes exprimi possint, sicut surdi-muti, juxta methodum *D. Sicard* loquentes in diversis idiomatibus audiuntur.

Quidquid sit, verisimile est universalem hanc linguam nunquam de facto exstituram esse, nisi in nonnullis philosophorum capitibus.

Expendemus in metaphysica an homines propriis viribus artem scribendi efformare potuerint.

DISSERTATIO SECUNDA.

DE JUDICIO.

Mens, ideas comparando, earum convenientiam vel repugnantiam percipit, aut nihil deprehendit: tunc pronuntiat eas sibi convenire aut repugnare, vel nihil pronun-

¹ Lipsiæ, in Germania, anno 1649 natus et anno 1716 decessit.

tiat: si nihil pronuntiet, simpliciter percipit, quantumque sit objecti perceptionis complexio; si vero pronuntiet eas sibi convenire aut repugnare, dicitur judicare. *Judicium* igitur, prout illud hic consideramus, abstractendo ab aliis sensibus in quibus hæc vox aliquando sumitur, definiri potest: Operatio mentis de idearum convenientia aut repugnantia pronuntiantis, seu pronuntiantis hanc aut illam qualitatem objecto inesse vel deesse. Hæc notio judicii retinenda est, ut mox dicenda recte intelligantur. Sæpe ab ideis ad externa transimus objecta, et quid in eis sit vel non sit, pronuntiamus. An recte, videbimus infra.

In solo judicio reperitur sedes erroris; errare enim non possumus percipiendo aut sentiendo, quia nec percipere nec sentire possumus quod nec existit nec possibile est: at frequenter pronuntiamus nos percipere quod non percipimus, vel ultra perceptionem nostram temere judicamus, sicque fallimur, et falsum alteros docemus.

Judicium autem considerari potest prout in mente latet vel prout extra mentem per verba exprimitur, et tunc *propositio* vocatur. De illo sub utroque respectu considerato in duplici capite tractabimus.

CAPUT PRIMUM.

DE JUDICIO PROUT IN MENTE LATET.

In hoc capite nobis dicendum est 1° de natura judicii, 2° de ejus causa efficiente, 3° de ejus divisione. De fontibus errorum quibus judicia nostra obnoxia sunt, alibi disseremus.

ARTICULUS PRIMUS.

DE NATURA JUDICII.

Ad judicandum duæ saltem requiruntur ideæ in mente, una quæ exhibet substantiam, et altera, qualitatem, vel una subjectum et altera attributum; v. g., in his judiciis: